

Cap al V Centenari del naixement de sant Francesc de Borja

Vicent Jesús Almiñana Lloret, S. J.

El nostres avantpassats pensaven que una estrella nova apareixia en el cel en nàixer algun gran personatge. El naixement de sant Francesc de Borja, el 1510, així va ser considerat, i, d'alguna manera, l'estrella que figura a l'escut de Gandia pot contribuir a evocar-lo.

Per què celebrar aquest Centenari?

Gandia, seu i referent de la família Borja, té al seu davant la celebració del V Centenari del naixement del seu fill més universal, el duc i sant Francesc de Borja i Aragó (Gandia, 28-10-1510; Roma, 30-9-1572).

Sense cap dubte, sant Francesc de Borja és el personatge de més relleu històric de la ciutat. Sant Borja, com és conegut popularment, ha tingut, però, un ressò més gran arreu del món occidental. No debades va ser membre d'una família de profundes repercussions en la història del Renaixement europeu, gràcies sobretot als dos papes Borja Calixte III i Alexandre VI. Una família, a més, de la qual molts membres, per les seues responsabilitats i actuacions públiques, van gaudir de notorietat a Europa i a Amèrica.

En aquest context, Francesc de Borja excel·leix per la seua gran personalitat, bastida per una extensa formació i adornada per notables qualitats naturals

i espirituals. La seua formació, ben pròpia del Renaixement, abastà disciplines tan diverses com la literatura, la música, les matemàtiques, la dansa, l'equitació, la caça i la preparació militar. Més encara, la seua inclinació espiritual el portà a estudiar la Sagrada Escriptura i la teologia, com a coronament de la seua profunda formació. És ben conegut que es va doctorar en Teologia a la Universitat de Gandia, recentment fundada per ell el 1547. Al mateix temps, va ser també una personalitat intensament humana, amb una notable capacitat per a conversar i tractar delicadament les persones. Va ser, com també és notori, home de govern, amb un fort sentit social, dotat, a més, de gran sensibilitat religiosa, manifestada des de la seua infància.

Les seues principals actuacions i influències es desenvoluparen en el camp de la política. Era descendent, per part de pare, del papa Alexandre VI, i de Ferran el Catòlic, per la seua mare. Una tal ascendència, el va introduir en l'entorn de l'emperador Carles V, del qual va ser amic íntim i home de confiança. La seua cursa d'honors va ser impressionant: Gran d'Espanya, marquès de Llombai, virrei de Catalunya, duc de Gandia, entre altres títols i responsabilitats que el mateix emperador Carles li va encomanar en diversos moments de la seua etapa cortesana. En ser canonitzat, la noblesa espanyola arribarà a tenir-lo com el seu patró.

L'àmbit, però, on Francesc de Borja va treballar més, sobretot després de la mort de la seua esposa el 1546, va ser l'Església del període de la Contrareforma. La seua experiència política el va fer apte per a rebre diverses missions per part dels papes i dels seues superiors jesuïtes, en relació amb importants autoritats del moment.

La seua evolució espiritual va portar-lo a ingressar en la Companyia de Jesús, tot just fundada el 1540. Després de renunciar a tots els seus títols senyorials i responsabilitats públiques el 1550, va ser ordenat sacerdot i es dedicà totalment al servei de l'Església i de la Companyia, de la qual, el 1565, serà elegit tercer superior general, càrrec que exercirà fins a la seua mort el 1572. Des d'aquesta responsabilitat, el pare Francesc de Borja va promoure l'espiritualitat i l'organització de la jove ordre dels jesuïtes, i li va aportar un sentit i una dimensió universals, tot promovent les missions i fundant col·legis i universitats en tots els continents aleshores coneguts, especialment a l'Amèrica Llatina.

L'Església ha reconegut Francesc de Borja com un model de persona cristiana, de pare de família, de governant honest i d'excel·lent religió, pels valors, actituds, fets humans i espirituals. És per això que el papa Climent X, el 1671, el va proclamar sant.

El proper 2010, l'Ajuntament de Gandia i la Companyia de Jesús, amb altres entitats universitàries, culturals, socials i eclesials, tenen el disseny de promoure, des de diverses perspectives, la commemoració del V Centenari del naixement de sant Francesc de Borja.

La celebració del Centenari de sant Francesc de Borja, més enllà de qualsevol tractament retòric, hauria de ser una oportunitat per a, a més d'honorar la seua persona, avançar en el seu coneixement històric i biogràfic, i posar en valor els diversos aspectes de la seua personalitat com a religió, polític, músic, escriptor i gandià. Igualment, s'hauria d'interessar la participació dels territoris que, en altre temps, van formar part del ducat de Gandia o d'altres senyories vinculats als Borja, actualment escampats en les comarques de la Safor, les Riberes i la Marina Alta, entre altres. La commemoració hauria de servir per a estretir els lligams amb el bressol borgià, la ciutat de Xàtiva. Des d'aquest nucli històric, s'hauria d'eixamplar la commemoració des de la mateixa Comunitat Valenciana, amb les seues institucions públiques, les universitats, el mateix Estat espanyol, fins a l'àmbit de la Companyia de Jesús i l'Església, atés el caràcter universal de sant Borja.

L'any 2010, en definitiva, ha de ser l'ocasió propícia per a elaborar tot un seguit d'actuacions que permeten fer avançar la posició de la ciutat nadiua del sant en tots els nivells, des dels més locals o comarcals als de caràcter estatal o internacional.

Com s'està preparant el V Centenari?

Objectius generals

Recuperar, posar en valor i difondre el coneixement històric de la família dels Borja i, de manera especial, el referent a la figura humana de sant Francesc.

Situar la ciutat de Gandia com a referent internacional de l'època, del territori i de l'àmbit dels Borja.

Objectius específics

Dissenyar una estratègia des dels vessants culturals, científics, religiosos, arquitectònics, urbanístics, turístics i comercials, per tal de promocionar Gandia com a ciutat dels Borja a escala internacional.

Recuperar, conservar i impulsar el patrimoni cultural de sant Francesc de Borja i de la família Borja mitjançant la realització d'activitats i esdeveniments de caràcter cultural i científic, restaurar i adequar el patrimoni arquitectònic associat als Borja, especialment les estances del Palau Ducal.

Convertir els recursos culturals i històrics dels Borja en productes turístics culturals permanents de primera magnitud, en el marc d'una estratègia de diversificació de l'oferta turística de la ciutat.

Impulsar actuacions de renovació urbana i comercial del nucli històric de la ciutat.

Entregat l'Informe, el Plenari de l'Ajuntament de Gandia va acordar, en sessió del dia 4 d'octubre de 2007, la creació d'un «Consell Municipal per a la commemoració del V Centenari del naixement de Francesc de Borja», dotat d'una «Comissió Executiva» i «Grups de Treball». L'alcalde convocà aquest «Consell Municipal» el dia 27 de novembre de 2007, el qual va ser aprovat per tots els convocats. El Consell està integrat per un president (l'alcalde), un vicepresident (el regidor-delegat del Consell per al V Centenari), un coordinador, un secretari i vint-i-dos vocals, que representen un gran ventall d'institucions ciutadanes: partits polítics, universitats, CEIC Alfons el Vell, Palau Ducal, Companyia de Jesús, l'Escola Pia, els Amics de la Seu, Germandats de Setmana Santa, instituts, joves, empresaris, associacions de veïns i sindicats.

En la mateixa reunió va ser aprovada la proposta de la presidència sobre la composició i les funcions de la «Comissió Executiva» i dels «Grups de Treball». La «Comissió Executiva» està formada per dotze membres del Consell Municipal i el coordinador. El president és el regidor-delegat per al V Centenari, el vicepresident és el tinent d'alcalde delegat de Territori, Sostenibilitat i Habitatge. Són funcions d'aquesta Comissió: Proposar a la consideració del Plenari del Consell l'esborrany i, posteriorment, el programa d'activitats concretes amb els

pressupostos corresponents; presentar al plenari la memòria d'activitats anual i la del conjunt de l'esdeveniment; coordinar les activitats del Consell, executar les seues decisions ja aprovades per l'òrgan competent de l'Ajuntament; a més de totes les funcions que li encomane el Consell.

Els «Grups de Treball» s'han distribuït en quatre àmbits, presidits per membres del govern municipal: científic i cultural, urbanisme i patrimoni cultural immoble; promoció econòmica de la ciutat; relacions externes i actes protocol·laris. En cada grup participen els membres del Consell que lliurement s'hi han apuntat, i està assistit pel tècnic adient, designat pel president del Grup de Treball, el qual exerceix també com a secretari del Grup i s'integra en la Comissió Tècnica General d'assistència al Consell, presidida pel coordinador del Centenari.

La Comissió Executiva, en les tres sessions que ja ha tingut, ha aprovat moltes propostes provinents dels quatre Grups de Treball. Moltes d'elles han estat aprovades pel Plenari del Consell Municipal per al V Centenari, en sessió del 7 de juliol de 2008, les quals o estan resoltes o en període de realització.

Palau Ducal dels Borja-Fundació de la Comunitat Valenciana

La Companyia de Jesús, propietària del Palau, i l'Ajuntament de Gandia han realitzat diversos encontres des de fa uns 18 anys per a trobar els recursos més adequats per tal d'assegurar la restauració, el manteniment de l'edifici, la seua utilització pública per al foment de la cultura dels gandians i d'altres beneficiaris. Per aquest motiu signaren en 1993 el «Conveni entre la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús i l'Excel·lentíssim Ajuntament de Gandia per a la restauració, conservació i utilització pública del Palau Ducal».

Ambdues entitats, però, han estudiat i vist conjuntament aquests darrers anys que la millor forma d'assegurar aquests objectius i d'afegir-ne uns altres de nous és la constitució d'una Fundació. Finalment, després de molts contactes i precisions, el 13 de març de 2008, el Sr. Alcalde de Gandia convocà un solemne acte protocol·lari per a la constitució de la fundació denominada «Palau Ducal dels Borja-Fundació de la Comunitat Valenciana», que signaren com a fundadors la Companyia de Jesús, l'Ajuntament de Gandia, la Universitat de València (Estudi General) i la Universitat Politècnica de València.

La Fundació és de caràcter cultural, científic i sense ànim de lucre, i està sota la tutela del Protectorat. Es regirà per la voluntat dels fundadors, pels Estatuts (35 articles en 5 títols) i les normes que establisca el Patronat, òrgan col·legial de govern, format per onze membres: quatre per part de la Companyia de Jesús, tres de l'Ajuntament i dos de cada Universitat. El President és el Sr. alcalde, el Vicepresident és el pare superior provincial d'Aragó de la Companyia de Jesús, ambdós per càrrec. Fou nomenat president d'honor, el president del govern de la Comunitat Valenciana.

La Fundació té les finalitats següents:

- a) Promoure la restauració, la conservació i l'ús del Palau Ducal dels Borja.
- b) Dotar el Palau Ducal dels Borja d'una estructura que el pose al servei i a l'ús de Gandia i de la Comunitat Valenciana, tot potenciant el coneixement de Gandia i de la seua història, mitjançant el Museu de la Ciutat; amb la creació del Centre d'Estudis Borgians i la seua Biblioteca Borja; tot cuidant l'ús museístic i cultural del Palau.
- c) Cuidar, de manera particular, la memòria de sant Francesc de Borja, IV duc de Gandia i III superior general de la Companyia de Jesús.
- d) Elaborar i posar en pràctica un model de gestió integral per a totes les activitats del Palau Ducal dels Borja, amb criteris de racionalitat, eficiència, eficàcia i planificació.

En el mateix acte protocol·lari, s'aprovà el Conveni de cessió de la part més museística del Palau, per part de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús, a la Fundació. Van signar el conveni el sr. Alcalde, president de la Fundació, i el superior provincial. El Patronat ha nomenat director gerent del Palau un membre de la Companyia de Jesús. El Conveni començarà a tindre efecte a partir de l'1 de gener de 2009.

La Fundació adquirirà personalitat jurídica des de la inscripció, encara sense realitzar, de l'escriptura pública i de la seua constitució en el Registre de Fundacions.

Comissió per a les activitats i actes religiosos del V Centenari del Naixement de Sant Francesc de Borja

El 18 de setembre de 2008, formaren aquesta Comissió deu representants de diverses institucions i grups eclesials de Gandia: el superior provincial d'Aragó de la Companyia de Jesús, el vicari episcopal de la Zona V, l'abat de la Insigne Col·legiata de Gandia, l'arxiprest de Gandia, el superior de la comunitat de Jesuïtes de Gandia, el superior de la comunitat de l'Escola Pia de Gandia, el president de la Junta Major de Germandats de Setmana Santa, el vicedirector de Càritas Interparroquial de Gandia, la presidenta i la secretària del Cercle d'Amics de S. Francesc de Borja.

La finalitat de la Comissió és facilitar a l'església diocesana, sobretot a la de Gandia i a la de la Safor, una ocasió de renovació i de creixement cristià de les persones, les famílies i els col·lectius per mitjà d'actes, activitats i celebracions de culte en honor de sant Francesc de Borja, que ajuden a conèixer la personalitat i la família d'aquest sant i dels seus valors humans i espirituals.

En la reunió es tingueren molt presents els llocs de Gandia relacionats amb sant Borja, i també les dates més importants de la seua vida, a fi de situar els diversos actes de culte al llarg del Centenari. S'hi parlà d'activitats amb mètodes i materials adients per a col·legis, instituts, universitats, parròquies, associacions i altres col·lectius de Gandia i pobles que s'hi interessen.

Es decidí també proposar al Sr. cardenal arquebisbe de València que declare «Any Jubilar de sant Francesc de Borja» en la Diòcesi durant el V Centenari i poder obtenir els beneficis del Jubileu en cinc esglésies de Gandia, a més de València i pobles relacionats amb sant Borja, com Llombai. El Sr. cardenal seria invitat a presidir l'eucaristia solemne de l'obertura de l'Any Jubilar a Gandia. Igualment s'invitarà al superior general de la Companyia de Jesús a presidir l'eucaristia de la cloenda, o bé en una altra data important, que puga elegir, de la vida de Sant Borja.

Es considerà important crear una obra social de necessitat a Gandia amb motiu i en memòria del V Centenari.

A manera de conclusions

1. S'ha de ser molt conscients en la preparació de la celebració d'aquest Centenari, que el motiu que el justifica és, sobretot, la figura de sant Francesc de Borja, el personatge de més relleu històric i més universal de Gandia, figura de gran importància en la Comunitat Valenciana, en l'Estat espanyol, en la Companyia de Jesús, en l'Església i en molts llocs del món. Convindrà la implicació del nombre més elevat de persones i institucions, per tal d'honorar-lo, valorar-lo i celebrar-lo en totes les seues dimensions: com a persona de gran cultura i qualitats, com a polític, religiós i sant.
2. Aquest esdeveniment ens dona també una molt bona ocasió per a donar suport i avançar en la restauració, el manteniment i la nova estructura i gestió del Palau Ducal dels Borja; potenciar els estudis borgians; millorar la nostra Ciutat en els aspectes urbanístics, econòmics, científics, culturals, socials i religiosos.
3. Les tres instàncies principals, ací presentades, que actualment preparen a Gandia la celebració del Centenari, han manifestat una forta convergència i complementarietat en els objectius del Centenari. Les tres demostren una voluntat clara d'implicar en aquesta celebració les diverses forces, persones, grups, i entitats de la societat. Sense això, el Centenari no seria de tots i per a tots.
4. Hi ha moltes i encertades propostes i iniciatives, i recursos humans i materials de caràcter particular i institucional. El temps, però, juga en contra d'un projecte tan ambiciós, perquè tan sols falta un any i molts projectes estan només en el paper. Ja no hi caben més dilacions. S'han d'establir, com més prompte millor, unes prioritats i actuar decididament des de les tres instàncies que s'han organitzat i des d'altres que encara podran sorgir. Així, el Centenari produirà els seus fruits d'acord amb els objectius proposats.